

Миодраг Н. Симовић¹

**Проф. др Ивана Симовић-Хибер
ОКВИРИ ВИКТИМОЛОГИЈЕ,**

**Факултет безбједности Универзитета у Београду, Београд,
2009, стр. 178.**

Др Ивана Симовић-Хибер², редовни професор Факултета безбједности Универзитета у Београду, ауторка је монографије “Оквире виктимологије“ у издању истоименог факултета, објављене 2009. године. Издавању ове монографије претходило је у чешће ауторке у научним и истраживачким пројектима везаним за “СИДА и друштвена реакција” (Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1992); “Мултикултурализам и културна права” (Београдски центар за људска права, Београд, 1997–1998); “Модел заштите дјете од злостављања” (Југословенски центар за права дјетета, 2000); “Заштита права злостављене и занемарене дјете (Институт за ментално здравље, Београд, 2000–2001) и “Стратегијске одреднице транзиције у Србији у савременим

¹ Академик проф. редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци

² На Правном факултету у Београду дипломирала је 1975. године са просјечном оцјеном 9,96. Усмени докторски испит положила је 1980. године, а 1987. стекла наслов доктора правних наука (одбраном дисертације „Добровољни одустанак у кривичном праву“ на Правном факултету у Београду). Од 1976. до 1983. радила као асистент на Правном факултету Универзитета у Новом Саду на предметима Кривично право и Кривично процесно право. До 1989. године била је савјетник за научноистраживачке пројекте при Основној заједници науке Београда, а у Институту за криминолошка и социолошка истраживања у Београду радила до 2000. године. Била члан Градске владе Београда (1997. године) задужена за ресор образовања. Од 2000. радила је у Институту за међународну политику и привреду у Београду у звању вишег научног сарадника. На функцију помоћника министра за науку, технологију и развој у Влади Републике Србије изабрана је 2001. године.

међународним политичким и економским процесима” (Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2001–2005). Ауторка је и члан Савјета часописа „Ревиије за криминологију и кривично право“ из Београда и „Људска безбједност“ из Београда. Један је од оснивача Београдског центра за људска права и сарадник Центра за права дјетета из Београда.

Назив „Оквири виктимологије“ упућује на спознају нужности изучавања више кругова у објашњењу феномена жртве (одређујући се за жртве кривичног дјела као предмет анализе), али и у проналажењу правог мјеста виктимологије у систему научних дисциплина које изучавају феномен криминалитета. Правни и социолошки оквир су изабрани за основне, али треба поменути историјски, емпиријски и феноменолошки оквир који, по мишљењу ауторке, доприносе стварању аутохтоних виктимолошких појмова.

Интересовање за тријаду злочин - злочинац - жртва је ноторно и представља омиљену тему умјетности и филозофије. Недостатак озбиљне обраде теме жртве у правној теорији, правној култури и општој теорији социологије је једна од аномалија, иначе не тако ријетких у друштвеним наукама, које очигледно често превиђају.

Виктимологија је научна дисциплина, која се бави улогом и положајем жртве у области изучавања криминалитета, настала тек половином XX вијека. Ова чињеница је узроковала многе парадоксе. Не треба заборавити први парадокс који се управо тиче историјског основа и почетка постојања виктимологије: помиње се Библија као први (чак правни) извор интересовања за жртву, преко деветнаестовјековног артикулисања социологије знања, до Хентиг-овог појма жртве и њеног злочинца и коначно Првог Међународног виктимолошког симпозијума из 1973. године као сигурног датума еманципације од криминологије.

Међутим, најзначајнији међу уоченим парадоксима је непостојање општег консенсуса око предмета изучавања. Стога је у “Оквирима виктимологије“ учињен покушај успостављања основ-

них параметара који би установили бар минимум правила о прецизирању обима предмета ове научне дисциплине.

Савремени угао посматрања виктимологије је нужно условљен помјерањем базичних коцкица у схватању криминалитета. Као што је истакао Lea J.³, догодила се прећутана прекретница названа „нормализација злочина“ и чак његова интеграција у друштвени и економски живот. То значи да је претварањем раније познатих криминалних активности (или бар повреда норме) у флоскулу “тако функционише“ савремени глобализовани свијет, учињен скок у непознато. Ова констатација утиче на оцјену о застарјелости садашњег одређења виктимологије.

Нормализација криминалитета, декомпозиција и појма и значења *crime control*, као релативно нови појмови у криминологији - указују на промијењени угао у скицирању појма феномена. Ако, наиме појам злочина, чак и само у феноменолошком значењу губи или мијења то значење, поставља се питање о појави нужног појма „нове жртве“. Очигледност чињенице да би онолико колико се изучавају друштвене околности које производе злочин, толико требало изучавати и штетне последице које злочин има на индивидуализоване жртве, одређене групе као жртве и друштво као апстрактну жртву - зачудо у реалном научном свијету није до данас довољно јасно прихваћена.

Књига „Оквири виктимологије“ је посвећена покушају појмовног смјештања жртве на мапи друштвених наука, преламањем различитих углова посматрања. Ови углови или перспективе су названи оквирима. Анализа обухвата (кривично)правни (правно теоријски и легислативни) и општи социолошки и виктимолошки (теоријски и емпиријски) оквир. Подјела је нужно шематска и стога има све недостатке таквих класификација, од методолошких до садржинских.

³ У књизи *Crime & Modernity, Continuities in Left Realist Criminology*, 2002, London: Sage.

Најопштије речено, правни положај жртве криминала је нужно полазиште свих даљих разматрања. Зашто?

Иако је у савременој виктимологији популарно третирати жртву у много значења, односно остављено је отвореним питање да ли је предмет виктимологије људска патња или ексклузивно заштита жртве криминала, неспорно је важно већ на почетку се определијелити у односу на предмет изучавања. У „Оквири виктимологије“ је то жртва криминала. То не значи да је проблем ширине појма жртве на тај начин избјегнут, већ се усмјерава на једно уже и рекло би се стабилније подручје научне мисли. Међутим, и ово полазиште постаје застарјело самим препознавањем новог „мапирања“ појма криминалитета.

Већ почетак излагања о положају жртве у правном оквиру не може заобићи помињање суштинског парадокса. Наиме, положај жртве је све до средине XX вијека (сматра се да тада почиње први виктимолошки интерес правника за положај и улогу жртве) био запостављен самом чињеницом да доминира кривичноправни и криминолошки угао у идеологији ретрибутивне правде.

У питању је дакле однос појмова ретрибутивне и ресторативне правде. Појмови ретрибутивна и ресторативна правда се користе као парадигме структуралне и аксиоматске полазне позиције кривичноправног система у односу на пројектоване циљеве реаговања формалне социјалне контроле на злочин. Ретрибутивна у суштини значи „филозофско“ опредјељење за кажњавање учиниоца у апстрактном значењу задовољења правде, а ресторативна има други, друштвени циљ - помоћ жртви у враћању у претходно стање (репарација, рестаурација, компензација, реституција, реинтеграција, медијација). У „Оквирима виктимологије“ се под термином ресторативна правда првенствено мисли на процес и резултат реинтеграције жртве.⁴

⁴ У историјском смислу ретрибутивна правда настаје крајем XI вијека у Енглеској, са појавом државних претензија и непосредним циљем заштите владара. Све до тада криминал је схватан као повреда, угрожавање појединца, а од тада државе. Стога је до

Донедавно су, како истиче Fattah E.⁵, принцип ретрибутивне правде и његова филозофија били окренути искључиво учиниоцу и чак се може рећи опсесијом условима кажњавања и биле основне парадигме социјалне (правне) реакције на злочин. Сада промјена односа према учиниоцу доводи до огољене ретрибуције: строгост кажњавања без идеје ресоцијализације. Или, другачије речено, формула „just deserves“ води новој злоупотреби улоге жртве. Наиме, повреда (жртва) улази у дискурс утврђивања тежине дјела која одређује заслуженост казне, а потом одмах нестаје. Прецизније, фактори везани за апстрактну жртву утичу на оправдање експанзије кривичног права и заслуженог кажњавања, онда се осамостаљују у опису кривичног дела и воде „самостални живот“.

Када је у питању утицај виктимологије на мапу формалне социјалне контроле, у „Оквирима виктимологије“ поменуте су само основне тачке везивања појма жртве и традиционалних кривично-поправних и криминолошких појмова који ће бити обрађени као виктимолошки оквири. Анализа тих појмова и њихових веза је шематизовано представљена кроз: правни оквир виктимологије - жртва и држава; правна регулатива и тенденције и критика правосудног система као заштитника права жртве; социолошки оквир виктимологије; емпиријски оквир - анкете виктимизације и масовне жртве и последице виктимизације (социјални барометар криминалитета). Слједи дио који обрађује аутентичне виктимолошке појмове: страх од злочина (*fear of crime*) и рањивост (*vulnerability*).

Парадокс виктимологије је наслов који највише обећава у „Оквирима виктимологије“, јер говори о новим идејама и нери-

тада и положај жртве био битно другачији. Жртва је имала неку врсту права на задовољење због претрпљене повреде или штете. Реституција је, као врста остварења ресторативне правде, присутна и у најстаријим правним изворима, у Хамурабијевом и Закону дванаест таблица римског права. Преласком *ius puniendi* на државу - централно питање постаје кажњавање учиниоца.

⁵ У раду „Gearing Justice Action to Victim Satisfaction: Contrasting Two Justice Philosophies: Retribution and Redress“ (2004).

јешеним старим проблемима у виктимологији с краја XX и почетка XXI вијека. Полазна поставка рада је провјера основне хипотезе да је виктимологија могућност за промјену угла у проучавању криминалитета. Она садржи и идеју да виктимологија може бити и могућност повратка моралних начела у правна начела и (над)правно тумачење, али и правну праксу.

Полази се од констатације, прије него хипотезе, да је готово несхватљиво да се цјелокупна наука која се бави криминалитетом (прије свега, мислећи на кривичноправну науку у оквирима материјалног и процесног права, социологије права и криминологије) зауставила на анализи кривичног дјела и учиниоца. Жртва као нужни дио ове тријаде занемарена је вијековима.

Након прегледа схватања о томе шта је виктимологија (основне дефиниције обима) и основних (жртва) и изведених појмова (виктимизација, виктимитет, виктимизам...), образлагања о научном карактеру и проблемима виктимологије као нове науке и приказа њене историје која илуструје све поменуте дилеме и парадоксалну ситуацију (ни краће историје ни више капиталних заокрета у основним поставкама) - у „Оквирима виктимологије“ покушавају да се класификују и синтетизују досадашња теоријска достигнућа у овој материји. Говори се о „генерацијама“ у развоју виктимологије.

У синтези се предлажу четири генерације.

Прва је историјска категорија и названа је интеракционистичком, пошто као основни однос у етиолошким објашњењима криминализације и виктимизације бира појединачни однос учиниоца и жртве.

Друга генерација се може третирати као подршка и помоћ жртвама (покрет за права жртве или покрет за подршку жртвама).

Трећа је представљена као утопистичка генерација виктимологије због закључка да она теоријски лута у објашњењима етиологије виктимизације на исти начин као и нове криминолошке теорије објашњења узрока криминалитета (критичко-либерална, феминис-

тичка-фундаменталистичко и радикално крило, критичко-радикално-социјалистичка, лијева реалистичка, миротворна).

Четврта генерација је виђена као консолидација теоријске виктимологије на основу провјере полазних основа и емпиријских резултата. Она настаје из потребе афирмисања ставова и вриједности жртава (*victim's victimology*). Њени погледи, може се закључити, пружају прилику да се напусти доминантна култура насиља и некажњивости најтежих злочина и промовише „идеја културе правде“.

У дијелу рада под називом „Правни оквир виктимологије“ обрађује се положај жртве у кривичном материјалном и процесном праву или однос жртве и државе.

Бирајући правни оквир као примарни, симболички се указује на проблем несинхронизованог развоја научних дисциплина које објашњавају феномен криминала и правних дисциплина које га уређују. Уочава се незаинтересованост теорије кривичног права (што се рефлектује и на законодавна рјешења) за појам и положај жртве, са једне стране, и много већу флексибилност кривично-процесних рјешења, с друге стране. Стога је предложено да се позиција неутрализације жртве у савременој теорији кривичног материјалног права превазиђе „интеграцијом појма жртве у кривичноправни систем и теорију“. Овај тренд, стидљиво присутан у литератури, предлаже у суштини право жртве на сатисфакцију (право да тражи кажњавање и признање трауме).

Говорећи о процесном положају жртве, анализира се степен прихватања, прије свега виктимолошке оријентације, схваћене као тенденција замјене концепта ретрибутивне - ресторативном правдом. Ауторка разматра утицај идеје ресторативне правде на концепцијске промјене кривичног процеса у примјени међународних правних аката од стране међународних кривичних судова, до праћења повратног утицаја нових идеја на национална законодавства.

Социолошки оквир је дио књиге који провјерава интерес опште социологије за теме криминала и жртве. Може се закључити да је у савременим условима овај интерес опао, што може значити да је цјелокупна литература постала уско специјализована, али и да због идеолошких разлога трендови помјерају фокус на безболније, мада не неважне теме: како иначе објаснити да на скали интересовања проблем старења заокупља несразмјерно већу пажњу од проблема криминалитета? Међутим, рањивост старијих је самостална и модерна виктимолошка тема, која је фрагментизована, па се стога нужно исцрпљује у равни виктимизације жена и дјеце, што не дозвољава да се цио проблем рањивости посматра комплексно.

У дијелу рада који упоређује микро и макровиктимологију даје се синтетизована слика о утицају анкета виктимизације на тачнију перцепцију стања криминалитета. Слиједи приказ анкета виктимизације, као специфичног методолошког средства, уз констатацију да у упоредној литератури још не постоји усаглашеност у избору макро или микро модела, квантитативног или квалитативног приступа.

Анкете виктимизације дају стандардизоване индикаторе на међународном нивоу о перцепцији и страху од злочина. На нивоу појединачних држава оне истражују разлике у перцепцији злочина. Упоређују се и промјене перцепције у временској димензији у различитим државама. Прикупљени подаци о социјалним и демографским карактеристикама респондента анкете дозвољавају и анализу тога како објективни и субјективни ризици виктимизације варирају зависно од припадности различитим групама, у смислу пола, старости, нивоа образовања, личне финансијске ситуације и стилова живота.

Ауторка закључује да аутентични виктимолошки појмови као што су страх од злочина и рањивост (*vulnerability*) повратно дјелују на цио комплекс анализе криминалитета, као његов социјални барометар. Важан примјер је формирање нове дијаде појмова

vulnerable - dangerous, у коме се крије феномен и опасност криминализације других, „опасних“ и другачијих.

Препознајући државу као могућег генератора најтежег криминала (организовани криминал, злочини против међународног права, геноцид прије свега), који производи највећи број и најтеже облике виктимизација, ауторка наглашава потребу појачања интереса за ову област, уочавајући да ове жртве у претежном дијелу литературе нису третиране на адекватан начин.

Говорећи о предрасудама о виктимологији и некој врсти брзо и (не)заслужено стечене лоше репутације, закључује се да конзерватизам у изучавању криминалитета осликава ситуацију у којој је „држава општи послодавац“ научника, што нужно утиче на изабрани наратив.

У контексту редефинисања појма криминалитета и улоге жртве, незаобилазни су појмови државе благостања и неолиберализма, као термина који означава примарним „спонтани поредак“ који подразумева самоограничење права у корист „нове“ организације друштва и тржишта. Тако, неолиберална утопија покушава да предложи и створи синтезу слободног тржишта и „безбједне“ државе. Улога овог концепта у савременом кривичном праву, криминологији и виктимологији није довољно запажена и објашњена. По мишљењу ауторке, управо је утилитаризам као нови начин мишљења несумњиво окрњио значење начела законитости. Стога би се могло закључити да приступ криминалитету мора пронаћи нове инструменте ефикасног функционисања у (или насупрот) неолибералном духу и друштвеном моделу или ће у супротном и само кривично право постати ритуал лишен вриједносне компоненте.

Ослањајући се на шему, понуђену у књизи, о четири генерације виктимологије, данас је важно примијетити формирање још (бар) двије. Једна би била посљедица „пунитивног популизма“, а друга „хегемоније економских“ погледа и објашњења у друштвеним наукама.

Нови оквир дјеловања свих дисциплина које се баве криминалитетом би стога морао укључити редефинисање самог појма криминалитета (да ли је приступ прилагођен постмодерни и неолибералистичкој утопији или је остао у категорији модела државе благостања), разматрање улоге *mala prohibita* у структури криминалитета, проблем угрожавања начела легалитета у кривичном праву, проблем „секуритизације“ кривичног права или превентивног реаговања (примјер тероризма) и још много питања која се напосто намећу.

Може се стога слободно рећи да општи тип парадокса проистиче из ноторне чињенице да друштвене науке директно рефлектују стање у друштву. Матрице вриједности непосредног друштвеног оквира условљавају и сам предмет истраживања. Ово није специфично за виктимологију, али је некако видљивије, можда због чињенице њене кратке историје. Може се запазити и да је у самом развоју виктимологије као научне дисциплине скривен још један важан парадокс. Истовремено, док виктимологија болује од својих „дјечјих болести“, криминологија доводи у питање владајућу културу контроле криминалитета. Виктимологија нужно прати основне постулате и недостатке културе контроле криминалитета у значењу сужавања видног поља на „етиолошке иконе“ - класна припадност (сиромаштво), године старости, пол и етницитет и изучавање превасходно багателног и контактеног криминалитета (имовинска дјела и *street crime*). Таква оријентација је нужно определијелила правац истраживања и није дозволила уочавање новог социјалног контекста – неолиберализма. Релација државе и криминалитета, укључујући однос према учиниоцу и жртви, у савременим условима дефинитивно је помјерена у неолибералној идеји сужавања оквира ингеренција државе. Идеја у суштини „укида“ бригу о људима (здравство, образовање и безбједносни оквир су постале занемарене, па потом приватизоване активности или како се то еуфемистички артикулише - *Beyond the State*).

Међутим, ако се задржимо на класичној слици која прати појављивање виктимологије као нове научне дисциплине на сцени у

већ „заузетом“ простору (у коме више вијекова дјелују различите научне, легислативне и практичне дисциплине, бавећи се изучавањем и покушајем рјешавања проблема криминалитета), уочићемо неке значајне недоумице које је управо она изоштрила. Мисли се, прије свега, на неусаглашеност нивоа третмана злочинца и жртве у правном и социолошком (односи се на посебне „социологије“ - криминологију и пенологију) контексту. Већ само запажање да ја виктимологија настала у интересу правника да се објасни улога жртве у криминалном чину (позната као оријентација о „мјерењу“ кривнице жртве), да је жртва присутна и у функционисању правосудног система, да је касније „преузета“ од стране стручњака за непосредну помоћ жртвама различитих профила, да потом постаје заштитни знак многих социјалних акција, покрета за заштиту одређених људских права (на примјер, феминистички покрет), да би се већ почетком XXI суочила са потребом редефинисања свог предмета, улоге и значаја - говори о томе да се ради о релативно нестабилном положају жртве у брзим трансформацијама угла интересовања, што у литератури није довољно наглашено.

Некако у исто вријеме када су дилеме о профилу и улози виктимологије као научне и (или) практичне дисциплине постале најактуелније у теоријским и медијским расправама о томе да ли је у питању хуманизам (хуманитарни покрет) или академска дисциплина или наука - почиње самостални пут дилема о политичком садржају виктимологије. Издавањем одређених категорија рањивих и „невиних“ жртава (на примјер, дјеца, старе особе, жене), ствара се стабилно поље интересовања које дозвољава перманентно бављење тим облицима класичне виктимизације, уз „прихватљиво“ занемаривање теме о жртвама државе.

Како је већ поменуто, рефлекс социјалних кретања је видљив у развоју и трансформацији виктимологије. Видљиве су, прије свега, разлике и промјене приступу изучавања у времену и територијалном поријеклу и припадању. Тако, на примјер, шездесетих и седамдесетих година XX вијека јавно мнијење, посебно у Европи,

очекивало је да држава помогне жртвама, да их рехабилитује у емоционалном, медицинском и финансијском погледу. Међутим, већ осамдесетих година овај концепт блиједи, како расте популарност идеја о редуцирању „социјалних давања“. Чини се да овај став почиње да доминира у XXI вијеку као огледало тржишног, „себичног“, неолибералног концепта друштвених односа који полако негира нужност социјалног карактера државе; некако се питање судбине и криминалца и жртве маргинализује у смислу обавезе друштва. Казна затвора је опстала као основна мјера формалне социјалне контроле (али и уз промовисање идеје приватног затвора), а жртва поново остаје ван система.

Питање „цијене криминалитета“ припада групи проблема од којих се очекује редуција трошкова државе. Рескалирање одговорности државе, назван социополитичким пројектом дифузије одговорности државе, несумњив је одговор неолибералног модела савременог капитализма. На неки начин је логично да такав концепт бива праћен новом теоријом десне оријентације која реafirмише нови конзервативизам. Ипак, остаје као дио проблема ирационалност односа према жртви; ноторно је да у принципу, за разлику од криминалца, жртва може бити свако од нас. Индиферентност већине у односу на ову чињеницу је оно што називамо ирационалним (посебно се истиче кроз неприхватање реалности жртава геноцида).

Задржимо се на тренутак на проблему „нове социологије криминала“. Под тим појмом се подразумијева критички однос према класичним социолошким теоријама криминала које су данас недовољне, чак неадекватне за објашњење положаја криминала у савременом друштву (поставља се и ново питање: да ли је то још увијек криминологија).

Слобода избора предмета изучавања је најчешће избор „наметнутих“ тема. Најчешће се истраживања фокусирају на, условно речено, класични криминал или чак подврсту - улични (*street crime*). Избор виктимизација је методолошки сужен. Међународне анкете о

виктимизацији (MAV), на примјер, обухватају три основне групе: имовинска дјела против домаћинства – крађа аутомобила, крађа из аутомобила, штете на аутомобилу (вандализам над аутомобилом), крађа мотоцикла, крађа бицикла, покушај провалне крађе, провална крађа, разбојништво; напад на слободу и личност – крађа личне имовине, џепна крађа, крађа личне имовине без непосредног контакта са жртвом; дјела против полне слободе (само за жене) - силовање (покушај силовања), сексуално малтретирање; насилништво (пријетња) - физичко насиље уз употребу силе, насилништво без употребе силе; корупција у јавној администрацији ниског интензитета и превара потрошача као „немјерљив“ проблем.

Тиме је створена још једна предрасуда о доминацији лаког криминала у савременој криминологији и сходно томе да је такав и профил жртве. Наиме, жртве које трпе посљедице противправних понашања, познатих као деликти моћи (*crimes in „suites“*, организовани криминал и мега злочини), нису предмет истраживања у мјери која је нужна и алармантна, ни у криминологији, ни у виктимологији. Како се истиче у литератури, мега злочини нису злочини које људи имају на уму када се говори о проблему криминалитета, нити су то дјела која изазивају стах од злочина (*fear of crime*). Парадоксално, али тачно.

Класични криминал је оно што плаши људе, храни медије, запошљава полицију и привлачи пажњу политичара. Штавише, ови препознатљиви злочини предатора имају видљиве жртве које се лако идентификују и непосредно су повријеђене извршеним дјелом, а повреда је евидентна, чак видљива и мјерљива. Ове жртве су методолошки погодне за статистичку обраду (тјелесне повреде, финансијски губитак, чак се могу „мјерити“ и емоционалне реакције). Жртве су погодне и зато што су идентификоване, са њима се може разговарати, оне могу добити практичну помоћ (медицинску, правну), могу се, једном ријечју, проучавати. Питања у анкетама не дозвољавају сложеније асоцијације. С друге стране, деликти злоупотребе моћи (*abuse of power*), независно од великих

проузрокованих штета, најчешће немају непосредно видљиву жртву у пару са извршеним деликтом, већ су посљедице, могло би се рећи, доживљене на нивоу апстрактног појма, а у односу на жртву, учинилац је апстрактни ентитет - државни органи, монополисти.

Жртва се у тако постављеној причи магловито препознаје као категорија грађана, најприближније описаних као порески обавезници (жртве прања новца, преваре осигуравајућих друштва, банака, државних монополиста, инсајдерске трговине, злоупотребе пореских прихода), потрошачи (преваре потрошача) и гласачи (изборне преваре, нелегални изборни фондови). Тако, неодређен појам жртве не дозвољава да се она идентификује, „измјери“ и опише. Ко је жртва, ко трпи посљедице, пати или је оштећен таквим криминалним актом - тема је која захтијева пуну пажњу.

Управо у тим оквирима занемаривања највећег броја жртава мега злочина се може запазити нова оријентација помјерања угла третирања проблема жртве у савременој тачки развоја међународног кривичног права. То је од непроцјењивог значаја. Криминолошка и виктимолошка перцепција, њихов неправни угао и приступ објашњењу криминалитета - могу бити драгоцјени у креирању новог глобалног система вриједности и пратеће правне реакције. Култура насиља, као социолошка матрица социјализације и функционисања савременог друштва и култура некажњавања најтежих злочина у међународним размерама, требало би да по најавама промјене глобалне стратегије борбе против злочина буде замијењена културом неизбјежне одговорности до сада недодирљивих криминалаца. Чини се да смо данас удаљенији од тих идеала више него крајем XX вијека. Они су напросто избрисани.

С друге стране, важно је истаћи да се дух времена добро може пратити управо преко развоја виктимологије. Идентификовање нових категорија жртава говори о новим облицима криминала. Обрнути поступак научног приступа проблему криминалитета жртва - дјело - учинилац полако прераста у артикулисану идеју праве идентификације реалног поља, обима и структуре савременог

криминалитета. Амбициозно би било рећи да би требало размишљати о два паралелна процеса: жртва - дјело - учинилац и учинилац - дјело - жртва, али ће можда у будућности бити прихваћена ова очигледна потреба.

То би истовремено био и могући излаз из ове врсте негативних предрасуда о виктимологији у корист афирмисања нове (виктимолошке) оцјене правог, опаснијег (организованог и државног) криминала.

Да поновимо једну од основних идеја „Оквира виктимологије“ - жртва улази у дискурс утврђивања тежине дјела која одређује заслуженост казне, а потом одмах нестаје. Прецизније, фактори везани за апстрактну жртву утичу на оправдање експанзије кривичног права и онда се осамостаљују у опису кривичног дјела и воде „самостални живот“. Поновно замагљивање улоге жртве се може илустровати и покушајем измјештања жртве у кривичноправном смислу у поље ресторативне правде и идеје помирења (*reconciliation*).

Преласком *ius puniendi* на државу, централно питање постаје кажњавање учиниоца. Неминовност неолибералног концепта друштвених односа, који полако негира нужност социјалног карактера државе, утиче да се питање судбине и криминалца и жртве маргинализује у смислу обавезе друштва, државе.

